

Uitdagend differentiëren *in de les*

Leerlingen in de onderbouw die toe zijn aan verdieping, verbreding of andere vormen van extra uitdaging, krijgen dat meestal aangeboden buiten de reguliere lessen, in de vorm van speciale arrangementen en projecten. Maar verrijking kan ook binnen de les, gewoon in het lokaal. Voordeel van deze vorm van differentiatie: de lessen worden een stuk spannender. Voor alle leerlingen. Inspirerende voorbeelden van uitdagend differentiëren binnen de les zijn bijeengebracht op twee SLO-websites.

TEKST RENÉ LEVERINK

Talentvolle leerlingen die zich vervelen in de les. Elke docent heeft er mee te maken. De oplossing wordt vaak buiten het klaslokaal gezocht. Een extra vak, specifieke arrangementen binnen of buiten de school. Op zich niks mis mee, vinden Wim Spek en Yvonne Janssen van SLO. 'Maar het vergt nogal wat organisatie. Het kan ook anders. Slimme kinderen kun je ook *in de les* uitdagen door *binnen* het vak en in de reguliere lessen op een verrijkende manier te differentiëren.' Spek en Janssen coördineren het SLO-project Vakspecifiek Verrijken, bedoeld voor docenten in de onderbouw die hun vak boeiend en uitdagend willen maken voor alle leerlingen, dus ook voor de bollebozen die 'alles snel snappen'.

Bestaand repertoire upgraden

Als je naar een reguliere les kijkt, zijn er volgens Spek altijd leerlingen die je met de aangeboden lesstof niet optimaal op maat kunt bedienen. 'Of je ze nou begaafd noemt, of hoogbegaafd, of gewoon 'beter', dat maakt niet zoveel uit. Feit is dat ze niet

voldoende aan hun trekken komen. Voor alle betrokkenen een ongewenste situatie. In ons project proberen we te laten zien dat het vaak goed mogelijk is het bestaande repertoire dusdanig te verrijken, dat ook die talentvolle leerlingen zich gestimuleerd en uitgedaagd voelen. Wij reiken daar de instrumenten voor aan.' En het aardige is volgens Janssen dat de docent zelf zich hierdoor óók gestimuleerd en uitgedaagd voelt om zijn eigen vak te verdiepen, te verrijken en aantrekkelijker te maken.

Criteria

Docenten die hun vak willen verrijken, kunnen geschikte opdrachten zoeken op internet. Ze kunnen ook kijken in hoeverre de methode al verrijkende opdrachten bevat. Deze kunnen dan gecheckt worden op criteria en waar nodig aangepast worden. En docenten kunnen zelf opdrachten ontwikkelen. Aan welke eisen moeten verrijkingsopdrachten voldoen? Op de website talentstimuleren.nl (doorklikken naar talentstimuleren.nl/onderwijs/havo-vwo/vakspecifiek-verrijken) is een grote hoeveelheid verrijkingsmateriaal bijeengebracht, met heldere, voorbeeldmatige uitwerkingen en algemeen geldende, overzichtelijke criteria. Deze hebben betrekking op de moeilijkheidsgraad en de manier waarop de taak aangepakt moet worden. Spek: 'De moeilijkheidsgraad wordt onder meer bepaald door de abstractie van het onderwerp, de mate waarin een beroep wordt gedaan op hogere denkvaardigheden en de hoeveelheid en gevarieerdheid van de bronnen waar je de leerlingen mee laat werken. Een ander criterium: is er sprake van open opdrachten, die een onderzoekende houding van de leerlingen verwachten en een beroep doen op hun probleemoplossend vermogen? Open opdrachten laten leerlingen zoeken naar samenhang en verbanden. De criteria zijn verwerkt tot praktische screeningslijsten.' In het algemeen gaat het erom dat verrijkende opdrachten ruimte geven aan talentontwikkeling, vult Janssen aan: 'Ze helpen leerlingen inzicht te krijgen in hun eigen specifieke talenten en in hun leervoorkeuren. Leerlingen moeten de ruimte krijgen om te werken aan door hen zelf gekozen onderwerpen en activiteiten, en dat kan heel goed in de les van een bepaald vak.'

Ligfiets

De algemene criteria zijn in het project Vakspecifiek Verrijken uitgewerkt tot vakspecifieke criteria voor de vakken Nederlands, Engels, Frans, Duits, geschiedenis, aardrijkskunde, wiskunde, natuurkunde, biologie, lichamelijke opvoeding. Tevens zijn ze voorzien van voorbeelden, met uitwerkingen per vak en per criterium. Neem, bij natuurkunde, de ligfiets, een opdracht voor 3 h/v (inspiratiebron: natuurkunde.nl). De vraag in de opdracht luidt: hoe moeilijk is het om het werelduurrecord op een ligfiets te verbeteren, vergeleken met het verbeteren van het werelduurrecord op een racefiets? De leerlingen moeten voor het beantwoorden van deze vraag nadenken over aspecten als luchtweerstand, rolwrijving en het vermogen dat de fietser moet ontwikkelen. Spek: 'Bij de opdracht is ook de screeningslijst ingevuld. Daaruit blijkt dat hij aan nagenoeg alle vakspecifieke criteria voor verrijkende opdrachten voldoet. Voor natuurkunde is dit bijvoorbeeld zo'n vakspecifiek criterium: 'Het materiaal biedt opdrachten waar natuurwetenschappelijke denkwijzen een rol spelen, zoals inzicht krijgen in patronen, schaal, oorzaak en gevolg, enz.'. Hiervoor krijgt de ligfietsopdracht een '+', omdat de leerlingen de gevolgen van de luchtweerstand voor de snelheid moeten berekenen. Wat minder scoort de opdracht bij het criterium 'Het materiaal stimuleert een onderzoekende houding bij

In dit artikel gaat het vooral om het 'wat' van het differentiëren: welke uitdagende leerstof kun je bieden? De website www.opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl gaat over het 'hoe': door steeds weer de cyclus van 'meten, doelen stellen en maatwerk bieden' te doorlopen, kan de docent het differentiëren implementeren in de alledaagse praktijk.

Verder geïnspireerd worden? Kijk naar de motiverende video 'Gedifferentieerd Uitdagen' op talentstimuleren.nl. Hier legt Fred Janssen van het ICLON uit hoe gedifferentieerd uitdagen in een reguliere klassetting vormgegeven kan worden, zodat je alle leerlingen op niveau aanspreekt: zet de hele taak aan het begin van een lessenreeks!

Lees het praktijkvoorbeeld van Wolfert Tweetalig over het programma GUTS, 'Gedifferentieerd Uitdagen van Talent op School'. Uitgangspunt is de natuurlijke ambitie van iedere leerling. Iedere leerling wil immers ergens goed in zijn. Te vinden op <http://talentstimuleren.nl/onderwijs/havo-vwo/arrangementen-schoolportretten/verdiep-je-talent-havo-vwo>.

leerlingen.' Zo hoeven de leerlingen niet zelf de probleemstelling te formuleren en is er geen sprake van een echte opdrachtgever. De docent kan de opdracht uitbreiden met een vraag als: 'Zouden de luchtweerstand en rolwrijving nog verkleind kunnen worden door aanpassingen te doen aan de ligfiets? Hoe zou je dat kunnen onderzoeken?' Dan voldoet de opdracht ook aan het criterium van 'onderzoekende houding stimuleren'.

Hersens gebruiken

Zo zijn er op talentstimuleren.nl voor alle genoemde vakken voorbeelden bijeengebracht voor vakspecifieke verrijking, inclusief de bijbehorende screeningslijsten. Ook op de website hogeredenkvaardigheden.slo.nl zijn legio voorbeelden voorhanden van opdrachten die leerlingen uitdagen extra goed hun hersens te gebruiken. Voor Nederlands zijn er lessen rondom vraagstukken als: wat is het nut van bijvoeglijke naamwoorden en hoe maak je een whatsapp-handleiding voor je oma? Bij biologie moet er gepekerd worden over de handstand. Wat gebeurt er met je bloedsomloop? Krijgen je voeten te weinig bloedtoevoer en je hersenen te veel? Kun je eten als je een handstand doet? Kun je je eten dan wel doorslikken en komt je eten dan wel in je maag? Janssen: 'Welke vorm en inhoud je ook kiest bij vakspecifiek verrijken, motiveer je leerlingen door ze zoveel mogelijk zelf de regie over hun eigen onderwijs te geven. Leg uit dat je recht wilt doen aan verschillen, dat het belangrijk is dat *alle* leerlingen leren ook wanneer de reguliere stof te eenvoudig is. Ga in gesprek met ze: wat willen zij leren binnen jouw vak en wat vinden zij interessant en boeiend? Zij kunnen het vaak zelf goed aangeven. Ten slotte: kies voor kleine stappen en maak het 'gewoon'. Dan heb je de meeste kans van slagen.'

Meer weten over de beleidsmatige context van differentiëren voor getalenteerde leerlingen? Lees de kamerbrief over toptalent in het funderend onderwijs van staatssecretaris Dekker, 2013 (www.rijksoverheid.nl) en de brochure 'Hoe gaan we om met onze best presterende leerlingen', onderzoek van de Inspectie van Onderwijs, 2015, op www.onderwijsinspectie.nl/publicaties. ●

► **Meer informatie:** SLO, Yvonne Janssen, y.janssen@slo.nl, <http://talentstimuleren.nl>, <http://hogeredenkvaardigheden.nl>